

Preventie en Zorg
Wassenaarseweg 56
Postbus 2215
2301 CE Leiden

www.tno.nl

T +31 71 518 18 18
F +31 71 518 19 10
info-zorg@tno.nl

TNO-rapport

KvL/B&G 2008.133

**Evaluatie BOS-project 'Samen Actief in de
Westerwijk' in Vlaardingen**

Datum	December 2008
Auteur(s)	I. Bakker P. Schermers SI. de Vries
Opdrachtgever	Gemeente Vlaardingen
Projectnummer	031.11904
Aantal pagina's	34

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden vernenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor onderzoeksopdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen de partijen gesloten overeenkomst.

Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belanghebbenden is toegestaan.

Samenvatting

Inleiding

Kinderen lijden in toenemende mate aan bewegingsarmoede. Bewegingsarmoede speelt een belangrijke rol bij het ontstaan van overgewicht. Een van de factoren die hierbij een rol speelt is het ontbreken van voldoende geschikte en kwalitatief goede sport- en speelmogelijkheden in de directe woonomgeving van kinderen. Naast een positief effect op tal van gezondheidsaspecten is bewegen ook belangrijk voor de motorische ontwikkeling van kinderen, voor de ontwikkeling van basisvaardigheden, zoals het verbale begrip, en voor de ontwikkeling van sociale vaardigheden als delen en geven. Ook kunnen sport en spel een belangrijke bijdrage leveren aan integratie en het voorkomen van kleine criminaliteit.

Hoe eerder ingeslepen ongezonde gewoonten op het gebied van inactiviteit en sedentair gedrag worden doorbroken, hoe groter de effecten kunnen zijn. Daarom moet hier bij basisschool leerlingen al mee begonnen worden.

Dit onderzoek richt zich op de evaluatie van het BOS-project 'Samen Actief in de Westwijk'. Dit project vindt plaats in Vlaardingen en loopt van augustus 2005 tot augustus 2009. Het project wordt gefinancierd met een uitkering in het kader van de BOS-impuls, aangevuld met financiering van de Gemeente Vlaardingen en derden. Binnen de zogenaamde BOS-driehoek wordt geprobeerd de samenwerking tussen buurt, onderwijs en sport te optimaliseren om enkele knelpunten in de gezondheidssituatie ('achterstanden') onder de jeugd in Vlaardingen aan te pakken. Het BOS-project 'Samen Actief in de Westwijk' richt zich hierbij op de achterstanden op het gebied van sociale redzaamheid en gezondheid. De doelstelling, zoals geformuleerd in het BOS-projectplan van het project 'Samen Actief in de Westwijk', is:

'Het verbeteren van de sociale redzaamheid en de gezondheidssituatie, onder andere door het creëren van een vraaggericht aanbod voor de doelgroep op het gebied van sport in relatie met onderwijs en opvoeding en door het versterken van de samenwerking van (professionele) organisaties die zich bezighouden met gezondheid, sport, welzijn, onderwijs en opvoeding.'

Methode

In het kader van het hierboven beschreven project is TNO Kwaliteit van Leven als onafhankelijke partij gevraagd de effecten van het project te meten door middel van een voor- en nameting met een schriftelijke vragenlijst. Daarnaast is bij de deelnemende kinderen de lichaamslengte en het lichaamsgewicht gemeten om de BMI te bepalen, alsmede de buikomvang.

Resultaten

In het onderzoek zijn 166 kinderen betrokken (88 meisjes en 78 jongens) waarvan (nagenoeg) volledige gegevens van de voor- en nameting beschikbaar zijn. De kinderen uit de interventiegroep zijn afkomstig uit groep 5 van een viertal scholen uit de Westwijk en de kinderen uit de controlegroep zijn afkomstig uit groep 5 van twee basisscholen uit Holy Zuid. Van een enkel kind ontbreekt een antwoord op de vragen van de vragenlijst. Daarnaast ontbreekt van één kind het lichaamsgewicht.

Gezondheid

De ervaren gezondheid van de kinderen is gemeten op een aantal uitkomstmaten, te weten:

- Ervaren gezondheid
- Ziekte en ongevallen
- Roken
- Alcohol
- Voeding

Wat betreft voeding blijkt dat een hoog percentage kinderen uit zowel de interventie- als de controlegroep, respectievelijk 80% en 90%, dagelijks ontbijt. In beide groepen hebben zich geen veranderingen voorgedaan. De fruitconsumptie van de kinderen laat daarentegen te wensen over. Van de kinderen uit de interventiegroep voldoet 31% aan de fruitnorm (dagelijks twee stuks fruit) en van de kinderen uit de controlegroep 23%. Ook de cijfers wat betreft het voldoen aan de groentenorm (iedere dag minimaal drie opscheplepels) bieden veel ruimte voor verbetering. Zo voldoet ten tijde van de voormeting 36% van de kinderen uit de interventiegroep en 32% van de kinderen uit de controlegroep aan de groentenorm. In het aantal gesuikerde dranken dat de kinderen dagelijks drinken is ten tijde van de nameting in beide groepen een verbetering gevonden.

Welzijn

Het welzijn van de kinderen is gemeten op de volgende uitkomstmaten:

- Kwaliteit van leven
- Zelfbeeld
- Kwaliteit woonomgeving
- Vrijtijdsbesteding, sedentair

Wat betreft de kwaliteit van leven is alleen een significante verbetering gevonden op de vraag of de kinderen zich eenzaam voelden. Om het zelfbeeld van de kinderen te meten zijn een 14-tal vragen gesteld. Op slechts twee van de 14 vragen is een significante verbetering gevonden die op een positief effect van het BOS-project zou kunnen duiden. Zo maken de kinderen uit zowel de interventie- als de controlegroep zich minder zorgen en zijn de kinderen uit de interventiegroep minder vaak agressief of driftig.

De woonomgeving wordt ten tijde van de voormeting door de kinderen uit de interventiegroep beoordeeld met een 7,6 en door de kinderen uit de controlegroep met een 7,1. Ten tijde van de nameting zijn geen significante verschillen opgetreden. De kinderen is ook gevraagd welke (speel)plekken zij in de wijk misten. Opvallend veel kinderen uit de interventiegroep, woonachtig in de Westwijk, hebben aangegeven een skatebaan te missen. Dit wordt ook, hoewel in mindere mate, door de kinderen uit de controlegroep aangegeven. Andere (speel)plekken die gemist worden zijn een speeltuin, speelplekken met speeltoestellen en een voetbalveld met doeltjes.

Het BOS-project heeft een gunstige invloed gehad op de tijd die de kinderen uit de interventiegroep sedentair (tv kijken en computeren) doorbrengen. In de controlegroep is deze afname in sedentair gedrag niet gevonden.

Onderwijs

Wat betreft onderwijs zijn vragen gesteld over de volgende uitkomstmaten:

- Schoolmotivatie
- Schoolpresentatie
- Schoolafwezigheid
- Deelname aan naschoolse activiteiten

Wat betreft de schoolmotivatie is in de interventiegroep een positieve verandering gevonden in het percentage kinderen dat vriend(inn)en heeft op school en in het percentage kinderen dat niet zo goed op kan schieten met enkele klasgenoten. Deze positieve veranderingen zijn in de controlegroep niet gevonden.

De uitkomst ten aanzien van het percentage leerlingen dat onvoldoendes heeft gehaald, is ten tijde van de nameting onderhevig geweest aan een regressie naar het gemiddelde. Veel kinderen hebben aangegeven een enkele keer een onvoldoende te halen.

In de schoolafwezigheid zijn in zowel de interventie- als de controlegroep geen veranderingen opgetreden.

In de deelname aan naschoolse activiteiten daarentegen is in de interventiegroep een positieve verandering gevonden in het percentage leerlingen dat na schooltijd op school blijft om huiswerk te maken. Deze positieve verandering is niet in de controlegroep gevonden. Tevens vindt een lager percentage leerlingen uit de interventiegroep het ten tijde van de nameting leuk om op school te blijven om te computeren/internetten. In het kader van beweegstimulering en het reduceren van het sedentaire gedrag is dit een positieve verandering.

Opvoeding

Wat opvoeding betreft blijkt dat 90% van de kinderen uit de interventiegroep en 87% van de kinderen uit de controlegroep goed met hun ouders en/of verzorgers kan praten.

Sport en bewegen

Op het gebied van sport en bewegen zijn vragen gesteld over de volgende uitkomstmaten:

- Sportdeelname
- Zwemvaardigheid
- Fietsen of lopen naar school
- Buitenspelen
- Kennis van de Nederlandse Norm Gezond Bewegen

Ten aanzien van de sportdeelname blijkt dat zwemmen, veldvoetbal, gymnastiek/turnen, korfbal, basketbal, tafeltennis en badminton in de interventiegroep de populairste sporten zijn. In de controlegroep zijn dit veldvoetbal, skeeleren/skaten en zwemmen.

Het gemiddelde aantal keer dat de meest beoefende sport door de kinderen uit de interventiegroep ten tijde van de voormeting is beoefend, is 85 keer per jaar en ten tijde van de nameting 75 keer per jaar. Voor de controlegroep is dit respectievelijk 81 keer per jaar en 76 keer per jaar. In beide onderzoeksgroepen is er dus sprake van een (geringe) afname.

Met de zwemvaardigheid van de kinderen uit zowel de interventie- als de controlegroep is het ten tijde van de nameting goed gesteld met een percentage van respectievelijk 90% en 94% van de kinderen die één of meerdere zwemdiploma's heeft.

Wat betreft het lopend of zelf fietsend naar school gaan, is in beide onderzoeksgroepen een negatieve verandering gevonden. Wat hier de oorzaak van is, blijft onduidelijk.

Ook het aantal dagen dat de kinderen gemiddeld buitenspeelt, lijkt in beide onderzoeksgroepen te zijn afgenomen.

Conclusie

Gedurende het BOS-project zijn er meerdere positieve veranderingen opgetreden, te weten:

- een afname van het aantal kinderen dat zich eenzaam voelt;
- een afname van het aantal kinderen dat zich zorgen maakt;
- een afname van het aantal kinderen dat agressief of driftig voelt;
- een toename van het aantal kinderen dat vriend(inn)en op school heeft;
- een afname van het aantal kinderen dat niet goed op kan schieten met enkele klasgenoten;
- een toename in het aantal kinderen dat deelneemt aan activiteiten na schooltijd zoals huiswerk maken;
- een afname van de tijd die kinderen sedentair (tv kijken en computeren) door brengen

Daarnaast is er een aantal overige bevindingen:

- het percentage kinderen dat dagelijks ontbijt is met 80% hoog;
- het percentage kinderen dat dagelijks ten minste twee stuks fruit eet is met 31% laag;
- het percentage kinderen dat dagelijks ten minste drie opscheplepels groente eet is met 36% laag;
- kinderen missen een aantal (speel)plekken in de wijk zoals een skatebaan, een speeltuin met speeltoestellen en een voetbalveld met voetbaldoelen;
- de meest beoefende sporten zijn zwemmen, veldvoetbal, gymnastiek/turnen, badminton, tafeltennis basketbal, korfbal en skaten/skeelers;
- een afname in het aantal kinderen dat lopend of zelf fietsend naar school gaat.

Er kan geconcludeerd worden dat er gedurende het BOS-project ‘Samen in de Westwijk’ meerdere positieve veranderingen zijn opgetreden in onder andere de kwaliteit van leven, het zelfbeeld, de vrijetijdsbesteding, de schoolmotivatie en in de deelname aan activiteiten van de kinderen.

TNO Kwaliteit van Leven,
Ingrid Bakker
Paul Schermers

Inhoudsopgave

	Samenvatting	2
1	Inleiding: ‘Samen actief in de Westwijk’	7
1.1	Algemeen kader	7
1.2	Achterstanden	7
1.3	Doelstelling.....	8
1.4	Doelgroep	8
1.5	Het arrangement.....	8
1.6	Evaluaties.....	8
2	Methoden	9
2.1	Algemene voorwaarden	9
2.2	Doelstellingen	10
2.3	Vraagstellingen	10
2.4	Metingen	10
3	Resultaten	11
3.1	Onderzoekspopulatie	11
3.2	Gezondheid	13
3.3	Welzijn.....	17
3.4	Onderwijs.....	22
3.5	Opvoeding.....	24
3.6	Sport en bewegen.....	24
4	Discussie, conclusies en aanbevelingen	32

1 Inleiding: ‘Samen actief in de Westwijk’

Het voorliggende rapport beschrijft het evaluatieonderzoek dat TNO Kwaliteit van Leven heeft uitgevoerd met betrekking tot het BOS-project ‘Samen Actief in de Westwijk’.

1.1 Algemeen kader

Het BOS-project ‘Samen Actief in de Westwijk’ vindt plaats in Vlaardingen en loopt van januari 2006 tot augustus 2009. Het project wordt uitgevoerd volgens de richtlijnen van het programma Buurt-Onderwijs-Sport (BOS) en wordt gefinancierd met een uitkering in het kader van de BOS-impuls, aangevuld met financiering van de Gemeente Vlaardingen en derden. Binnen de zogenaamde BOS-driehoek wordt geprobeerd de samenwerking tussen buurt, onderwijs en sport te optimaliseren om enkele knelpunten in de gezondheidssituatie (‘achterstanden’) onder de jeugd in Vlaardingen aan te pakken.

1.2 Achterstanden

Het BOS-project ‘Samen Actief in de Westwijk’ richt zich op de achterstanden op het gebied van sociale redzaamheid en gezondheid.

Sociale redzaamheid

De maatschappelijke standing, oftewel de sociaal economische status (SES), is van invloed op de sociale redzaamheid. Om dit te verbeteren richt het project zich op de gebieden ‘onderwijs’, ‘werk’, ‘sociale vaardigheden’ en ‘sociale omgeving’.

Gezondheid

Op het gebied van gezondheid richt het project zich vooral op risicofactoren voor de individuele gezondheid, zoals roken, alcoholgebruik, voedingsgewoonten, etc. Daarnaast richt het project zich op sportbeoefening.

Samenwerking

Voor het BOS-project ontbrak een gestructureerde samenwerking tussen de vele partijen die activiteiten in de Westwijk aanbieden. Hierdoor bleef de maatschappelijke ontwikkeling van onder andere jongeren van 4 – 19 jaar achter.

Zoals door het Ministerie van VWS bedoeld is met de BOS-impuls, zal met behulp van het BOS-project ‘Samen Actief in de Westwijk’ worden getracht de samenwerking tussen buurt, onderwijs en sport te optimaliseren. Het project richt zich op het bijeenbrengen van alle betrokkenen (scholen, welzijnsorganisaties, sportverenigingen, bewonersorganisaties, e.d.) om zodoende met elkaar kennis te maken en elkaars activiteiten te leren kennen. Dit zal uiteindelijk moeten leiden tot een wijkconvenant waarbij alle partijen afspreken zich in te zetten om een adequaat activiteitenaanbod voor de doelgroep te realiseren.

1.3 Doelstelling

De doelstelling, zoals geformuleerd in het BOS-projectplan van het project ‘Samen Actief in de Westwijk’, is:

‘Het verbeteren van de sociale redzaamheid en de gezondheidssituatie, onder andere door het creëren van een vraaggericht aanbod voor de doelgroep op het gebied van sport in relatie met onderwijs en opvoeding en door het versterken van de samenwerking van (professionele) organisaties die zich bezighouden met gezondheid, sport, welzijn, onderwijs en opvoeding.’

1.4 Doelgroep

Het BOS-project richt zich op de 4 tot en met 19 jarigen, woonachtig in de Westwijk, en in het bijzonder op allochtone jongeren en dan vooral de allochtone meisjes.

1.5 Het arrangement

Onder het arrangement wordt het totaal aan activiteiten verstaan. De activiteiten die binnen het BOS-project ‘Samen Actief in de Westwijk’ worden aangeboden kunnen worden onderverdeeld naar vier sporen: 1) samenwerking, participatie en onderzoek; 2) activiteiten; 3) gezondheidsvoorlichting en preventie en 4) ondersteuning van de organisaties. Binnen elk spoor zijn meerdere activiteiten gepland.

1.6 Evaluaties

Het Ministerie van VWS verwacht dat er tijdens de uitvoering van het project een effect- en procesevaluatie wordt uitgevoerd. Hierbij beseft het Ministerie dat geen van de eventueel gevonden effecten met zekerheid toegeschreven kan worden aan het BOS-project, aangezien er geen sprake is van een RCT (Randomised Controlled Trial). De gebruikte onderzoeksmethode is dan ook een pragmatische oplossing.

Evaluatie van de verschillende activiteiten heeft plaatsgevonden op het niveau van *output*¹ en *outcome*². In het projectplan van het BOS-project ‘Samen Actief in de Westwijk’ staat per activiteit beschreven wat de beoogde output en outcome is. Het gaat hierbij om het beantwoorden van de vragen:

- Is de beoogde output behaald?
- Is de beoogde outcome behaald?

Het rapporteren van de *output* is puur beschrijvend van aard en is niet door TNO uitgevoerd. TNO heeft gezorgd voor het aanreiken van meetmethoden, het uitvoeren van de betreffende analyses en het rapporteren van de *outcome*.

---

¹ In hoeverre zijn de in het BOS-projectplan opgenomen activiteiten uitgevoerd.

² De behaalde effecten; in hoeverre zijn achterstanden verminderd; in hoeverre is de problematiek ten opzichte van de nulmeting minder geworden

2 Methoden

Het BOS-project ‘Samen Actief in de Westwijk’ is van start gegaan in augustus 2005. Op 15 november 2005 heeft de startbijeenkomst plaatsgevonden. TNO Kwaliteit van Leven heeft een evaluatie uitgevoerd voor de BOS-activiteiten die tussen juni 2007 (voormeting) en juni 2008 hebben plaatsgevonden.

2.1 Algemene voorwaarden

2.1.1 *Operationalisering: definitie en meting*

Bij de effectevaluatie is het van belang geweest dat alle uitkomstmaten op uniforme wijze zijn gemeten: exact dezelfde meetmethoden met exact dezelfde vragen en exact dezelfde antwoordcategorieën. Dit is echter niet in alle gevallen gebeurd. Onderwerpen waarbij dit niet het geval is geweest, zijn niet meegenomen in het onderzoek.

2.1.2 *Voor- en nameting*

Idealiter zijn alle relevante uitkomstmaten op uniforme wijze voor de start van de BOS-activiteiten (juni 2007) en na afloop van de BOS-activiteiten (juni 2008) gemeten bij de doelgroep waarvoor de activiteiten bedoeld zijn. In dit geval is gekeken naar leerlingen van groep 5 van het basisonderwijs. Op deze wijze is het mogelijk geweest te bekijken of er sprake is van een verandering in de betreffende uitkomstmaat bij deze leerlingen.

Op basis van de uitgevoerde voor- en nameting kan echter niet zondermeer een uitspraak worden gedaan over de effectiviteit van de BOS-activiteiten, aangezien er geen RCT is uitgevoerd (zie ook §2.1.3). Met andere woorden, de al dan niet gevonden verandering in de uitkomstmaat is niet met zekerheid toe te schrijven aan de BOS-activiteiten, aangezien andere factoren een rol kunnen hebben gespeeld.

2.1.3 *Interventie- en controlegroep*

Om uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit van een BOS-project is een controlegroep meegenomen. Deze controlegroep is vergelijkbaar met de experimentele groep, maar is niet ‘blootgesteld aan’ BOS-activiteiten.

De beoogde doelgroep zijn de 4-19 jarigen uit de Westwijk. De metingen zijn uitgevoerd bij een representatieve steekproef: leerlingen van groep 5 van vijf basisscholen in de Westwijk, inclusief de Van Houte School met moeilijk lerende kinderen (MLK). Als controlegroep zijn leerlingen van groep 5 van 2 basisscholen in Holy Zuid meegenomen. Holy Zuid is een vergelijkbare wijk uit Vlaardingen voor wat betreft sociaal economische status (SES) van de bewoners, verhouding koop- en huurwoningen, leeftijdsopbouw en scholen.

De gemeente Vlaardingen is verantwoordelijk geweest voor de steekproeftrekking (keuze van de deelnemende basisscholen), het benaderen van de scholen, het aandragen van de steekproefleden uit de doelgroep en de controlegroep, en de uitvoering en coördinatie van de metingen. TNO heeft hierbij geadviseerd.

2.2 Doelstellingen

Het onderzoek heeft twee doelstellingen:

1. Achterhalen van de effecten van ‘Samen Actief in de Westwijk’ op de sociale redzaamheid en gezondheid bij de jongeren van groep 5 uit de Westwijk.
2. Op grond van de resultaten van het onderzoek adviezen formuleren over mogelijke verbetering van het aanbod.

2.3 Vraagstellingen

De volgende vraagstellingen met betrekking tot het BOS-project ‘Samen Actief in de Westwijk’ worden in dit rapport beantwoord:

- Wat is het effect van de activiteiten van ‘Samen Actief in de Westwijk’ op de sociale redzaamheid³ onder jongeren van groep 5 in de Westwijk van Vlaardingen?
- Wat is het effect van de activiteiten van ‘Samen Actief in de Westwijk’ op de gezondheidssituatie⁴ onder jongeren van groep 5 in de Westwijk van Vlaardingen?

2.4 Metingen

2.4.1 Meetteam

Het uitvoeren van onderdelen van het project door studenten, stagiaires of anderen kan van invloed zijn op de kwaliteit van het project. Om de kwaliteit voldoende te waarborgen heeft TNO de door de gemeente Vlaardingen aangedragen ‘derden’ geïnstrueerd over de dataverzameling en over de uitvoering van de metingen aan de hand van meetprotocollen die bij de metingen gebruikt dienden te worden. TNO heeft deze training alleen voorafgaande aan de voormeting gegeven. De nameting is uitgevoerd door een lid uit het meetteam van de voormeting.

2.4.2 Vragenlijst en antropometrie

In mei/juni 2007 is onder een representatieve steekproef uit de doelgroep (4-19 jarigen) een vragenlijst (BOSkompas) afgenomen en zijn lengte en gewicht gemeten⁵. In dezelfde periode is onder de controlegroep dezelfde metingen verricht.

In mei/juni 2008 zijn (opnieuw) onder dezelfde leerlingen (klassen) dezelfde metingen verricht.

---

³ ‘Sociale redzaamheid’ is geoperationaliseerd als ‘Welzijn’, ‘Opvoeding’ en ‘Onderwijs’. Het onderdeel ‘Welzijn’ omvat vragen met betrekking tot de kwaliteit van leven, het zelfbeeld, perceptie van de omgeving, en de vrijetijdsbesteding. Met betrekking tot de ‘Opvoeding’ is gekeken naar het kunnen praten met de ouders of verzorgers en naar de normen en waarden van het kind. ‘Onderwijs’ is geëvalueerd op het gebied van schoolmotivatie, schoolprestaties, schoolafwezigheid en deelname aan activiteiten.

⁴ De ‘Gezondheidssituatie’ is nagegaan door het navragen van de ervaren gezondheid, het voorkomen van ziekte en ongevallen, wel/niet roken, alcoholgebruik en voedingsgewoonten. ‘Sport en bewegen’ is apart opgenomen met vragen over sportdeelname, zwemvaardigheid, actief transport, en buitenspelen.

⁵ Om inzicht te krijgen in de verandering van het percentage kinderen met overgewicht en obesitas is de lengte en het gewicht van de leerlingen gemeten. Op basis hiervan is de Body Mass Index (BMI; in kg/m²) bepaald. Met behulp van afkapwaarden, afhankelijk van de leeftijd en het geslacht, is vervolgens bepaald of er sprake is van ondergewicht, gezond gewicht, overgewicht of obesitas.

3 Resultaten

3.1 Onderzoekspopulatie

In totaal hebben 188 leerlingen uit groep 5 deelgenomen aan het onderzoek naar de effectiviteit van het BOS project 'Samen Actief in de Westwijk' in Vlaardingen. 166 leerlingen (88%) hebben zowel deelgenomen aan de voormeting als de nameting.

In dit hoofdstuk wordt uitgegaan van de groep 5 populatie die zowel heeft deelgenomen aan de voor- als de nameting. Redenen voor de non-respons van de 22 deelnemers zijn niet bekend.

3.1.1 Algemene kenmerken

Van de 166 leerlingen uit groep 5 zijn 135 (81%) leerlingen ingedeeld in de interventiegroep en 31 (19%) in de controlegroep. In totaal bestaat de populatie uit 88 (53%) meisjes en 78 (47%) jongens.

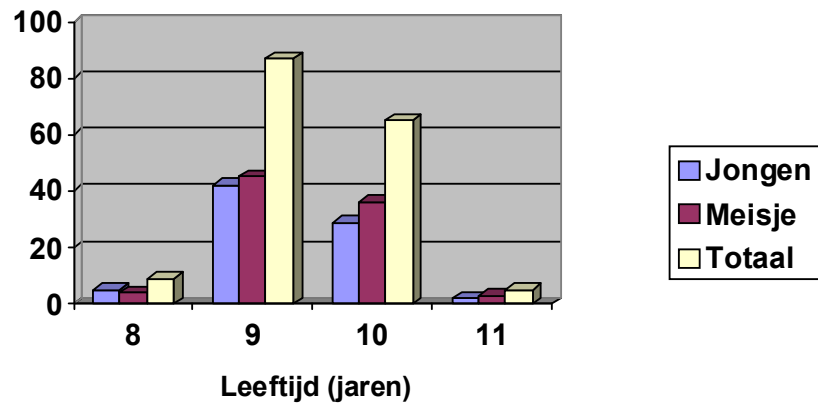
Tabel 3.1 geeft van de gehele onderzoekspopulatie (n=166) de populatiekenmerken weer bij de voormeting, onderverdeeld in interventie- en controlegroep. Er zijn bij enkele onderdelen een beperkt aantal missende waarden. Er zijn geen significante verschillen tussen beide groepen voor wat betreft de gemiddelde leeftijd, het geslacht, het gewicht, de lengte, de buikomvang en de BMI. Wel is er een significant verschil tussen het percentage allochtonen in de interventie (56%) en controlegroep (26%) ($p=0,01$). Dit verschil is mogelijk van invloed op de gevonden resultaten.

Tabel 3.1 Populatie kenmerken tijdens de voormeting, van de leerlingen uit groep 5, onderverdeeld in interventie- en controlegroep.

	Interventiegroep		Controlegroep	
	n	Gem. $\pm$ SD of %	n	Gem. $\pm$ SD of %
Leeftijd (jaren)	135	9,4 $\pm$ 0,6	31	9,4 $\pm$ 0,8
Geslacht (man)	135	45,9	31	51,6
Allochtoon	133	55,6	31	25,8
Gewicht (kg)	134	35,9 $\pm$ 8,3	31	34,8 $\pm$ 7,2
Lichaamslengte (cm)	135	139,3 $\pm$ 6,6	31	141,5 $\pm$ 7,4
Buikomvang (cm)	135	63,6 $\pm$ 8,8	31	60,8 $\pm$ 7,4
BMI	134	18,4 $\pm$ 3,1	31	17,2 $\pm$ 2,5

Gem.=gemiddelde; SD=standaard deviatie; Allochtoon=als het kind zelf of minimaal 1 van de ouders in het buitenland geboren is; BMI=Body Mass Index.

Van de 166 leerlingen zijn negen leerlingen (5%) 8 jaar, 87 leerlingen (52%) zijn 9 jaar, 65 leerlingen (39%) zijn 10 jaar en vijf leerlingen (3%) zijn 11 jaar oud. Figuur 3.1 geeft een verduidelijking van de leeftijden en geslachten binnen de totale onderzoekspopulatie.

Figuur 3.1 Verdeling van de leeftijd (x-as: aantal leerlingen, y-as: leeftijd) per geslacht van de totale onderzoekspopulatie (interventie en controlegroep) tijdens de voormeting.

3.1.2 Body Mass Index

Van 165 leerlingen (99%) zijn gegevens beschikbaar aangaande het lichaamsgewicht en de lichaamslengte, waarmee de BMI is berekend: $\text{gewicht}/(\text{lengte})^2$. De gemiddelde BMI van de 165 leerlingen is $18,1 \pm 3,0$. Voor de jongens is dit $17,6 \pm 2,5$ en voor de meisjes $18,6 \pm 3,4$. Het gevonden gemiddelde is te classificeren als een normale verhouding tussen lengte en gewicht. Gebaseerd op de geslacht- en leeftijdsspecifieke afkapwaarden (zie Tabel 3.2) was tijdens de voormeting 27% ($n=44$) te dik: bij 19% ($n=32$) van de deelnemers was sprake van overgewicht en bij 7% ($n=12$) van obesitas (zie Tabel 3.3). Deze laatste groep bestaat voornamelijk uit meisjes. Tijdens de nameting is 28% te dik: het aantal leerlingen met obesitas is afgenomen tot 4% ($n=7$) en vallen tijdens de nameting in de groep met overgewicht ($n=39$; 24%).

Tabel 3.2 Afkapwaarden voor overgewicht en obesitas naar leeftijd en geslacht.

Leeftijd (jaar)	BMI afkappunt overgewicht (jongen/meisje)	BMI afkappunt obesitas (jongen/meisje)
8	18,44/ 18,35	21,60/ 21,57
9	19,10/ 19,07	22,77/ 22,81
10	19,84/ 19,86	24,00/ 24,11
11	20,55/ 20,74	25,10/ 25,42

Tabel 3.3 Het aantal (%) jongens en meisjes van groep 5 met overgewicht en obesitas in interventie- en controlegroep, tijdens voor- en nameting, gebaseerd op BMI afkappunten ($n=165$).

		Interventiegroep		Controlegroep	
		Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
Overgewicht	Jongen	14 (23,0)	14 (23,0)	1 (6,3)	2 (12,5)
	Meisje	15 (20,5)	22 (30,1)	2 (13,3)	1 (6,7)
	Totaal	29 (43,5)	36 (53,1)	3 (19,6)	3 (19,2)
Obesitas	Jongen	1 (1,6)	1 (1,6)	1 (6,3)	1 (6,3)
	Meisje	10 (13,7)	5 (6,8)	0	0
	Totaal	11 (15,3)	6 (8,4)	1 (6,3)	1 (6,3)

In de interventiegroep zijn vijf van de 10 meisjes die tijdens de voormeting obees waren, tijdens de nameting in de groep 'overgewicht' terecht gekomen. Dit is een positieve ontwikkeling.

3.1.3 *Gezinssamenstelling*

Er zijn geen verschillen tussen de twee onderzoeksgroepen aanwezig voor wat betreft de gezinssamenstelling van de kinderen: ongeveer driekwart van de kinderen woont bij twee volwassenen en met broer(s) en/of zus(sen) in huis, 1 op de 7 kinderen woont bij twee volwassenen zonder broer(s) en/of zus(sen) en ongeveer 10% woont bij 1 volwassene met broer(s) en/of zus(sen) in huis.

3.2 **Gezondheid**

In deze paragraaf worden de bevindingen op het gebied van de gezondheid beschreven. Daarbij gaat het om de volgende vraagstellingen:

Wat is het effect van 'Samen Actief in de Westwijk' op de aan ervaren gezondheid gerelateerde uitkomstmaten:

- a. Ervaren gezondheid
- b. Ziekte en ongevallen
- c. Roken
- d. Alcohol
- e. Voeding

3.2.1 *Ervaren gezondheid*

Om de perceptie van de eigen gezondheid te meten is de vraag gesteld: ‘Hoe vind je je gezondheid in het algemeen?’. In tabel 3.4 zijn de resultaten weergegeven.

Tabel 3.4 Het aantal (%) antwoorden van leerlingen in de interventie- (n=135) en controlegroep (n=31) op de vraag ‘Hoe vind je je gezondheid in het algemeen?’, tijdens voor- en nameting.

‘ervaren gezondheid’	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (n=135)	Nameting (n=135)	Voormeting (n=31)	Nameting (n=34)
Slecht	0	0	0	0
Niet zo best	2 (1,5)	3 (2,2)	0	2 (6,5)
Gaat wel	30 (22,2)	19 (14,1)	8 (25,8)	7 (22,6)
Goed	49 (36,3)	60 (44,4)	13 (41,9)	11 (35,5)
Heel goed	54 (40,0)	53 (39,3)	10 (32,3)	11 (35,5)

Uit de tabel kan worden opgemaakt dat er binnen de interventiegroep een positieve verschuiving heeft plaatsgevonden van ‘gaat wel’ naar ‘goed’. Dit is niet het geval in de controlegroep. Mogelijk heeft het BOS project een positief effect gehad op wat kinderen van hun gezondheid vinden.

Daarnaast is ook de vraag gesteld: ‘Heb je je fit en gezond gevoeld?’. Uit onderstaande tabel (Tabel 3.5) blijkt dat er een zogeheten ‘regressie naar het gemiddelde’ heeft plaatsgevonden. Tijdens de nameting hebben in de interventiegroep minder kinderen aangegeven zich ‘helemaal niet’ fit en gezond gevoeld te hebben. Daarentegen hebben ook minder kinderen aangegeven zich ‘helemaal’ fit en gezond gevoeld te hebben. Dit is niet het geval in de controlegroep. Er kan op basis van deze bevindingen niet geconcludeerd worden of het BOS project wel of geen positief effect heeft gehad op het fit en gezond voelen door de kinderen.

Tabel 3.5 Het aantal (%) antwoorden van leerlingen in de interventie- (n=135) en controlegroep (n=31) op de vraag ‘Heb je je fit en gezond gevoeld?’, tijdens voor- en nameting.

‘fit en gezond gevoeld’	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (n=135)	Nameting (n=135)	Voormeting (n=31)	Nameting (n=34)
Helemaal niet	9 (6,7)	0	1 (3,2)	0
Bijna niet	3 (2,2)	5 (3,7)	2 (6,5)	2 (6,5)
Gemiddeld	21 (15,6)	31 (23,0)	5 (16,1)	4 (12,9)
Nogal	19 (14,1)	24 (17,8)	5 (16,1)	6 (19,4)
Helemaal	83 (61,5)	75 (55,6)	18 (58,1)	19 (61,3)

De derde vraag die gesteld is in het kader van de ervaren gezondheid is: ‘Heb je je vol energie gevoeld?’. De uitkomsten van deze vraag laten een negatief beeld voor de interventiegroep zien (zie Tabel 3.6), zeker als deze vergeleken wordt met de controlegroep, waar een verschuiving van ‘redelijk vaak’ naar ‘vaak’ vol energie voelen. In de interventiegroep lijkt er sprake te zijn van een verschuiving van ‘altijd’ naar de antwoordcategorieën waarmee de kinderen aangeven zich minder vaak vol energie te voelen. Deze verschuivingen zijn echter niet significant (onvoldoende consistentie in de verschuiving tussen de antwoordcategorieën).

Tabel 3.6 Het aantal (%) antwoorden van leerlingen in de interventie- (n=135) en controlegroep (n=31) op de vraag ‘Heb je je vol energie gevoeld?’, tijdens voor- en nameting.

‘vol energie gevoeld’	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (n=135)	Nameting (n=135)	Voormeting (n=31)	Nameting (n=34)
Nooit	3 (2,2)	3 (2,2)	0	2 (6,5)
Zelden	2 (1,5)	6 (4,4)	2 (6,5)	2 (6,5)
Zo nu en dan	21 (15,6)	34 (25,2)	2 (6,5)	5 (16,1)
Redelijk vaak	30 (22,2)	46 (34,1)	17 (54,8)	6 (19,4)
Altijd	79 (58,5)	46 (34,1)	10 (32,3)	16 (51,6)

3.2.2 Ziekte en ongevallen

Met betrekking tot ziekte en ongevallen is tijdens zowel de voor- als de nameting de volgende vraag gesteld: ‘Ben je de laatste 12 maanden bij een dokter, in het ziekenhuis of bij de EHBO geweest voor een sportblessure of een ander ongeval?’. Deze vraag is meegenomen om de keerzijde van meer sporten en bewegen te belichten. Hierbij zijn alleen de sportblessures meegenomen in de analyses. Tijdens de voormeting hebben 10 kinderen (7%) uit de interventiegroep aangegeven in het voorgaande jaar een sportblessure opgelopen te hebben. In de controlegroep waren dit er zes (19%). Tijdens de nameting hebben 80 kinderen (59%) in de interventiegroep aangegeven een sportblessure opgelopen te hebben. In de controlegroep hebben tijdens de nameting 18 kinderen (58%) een sportblessure gerapporteerd.

Dit lijkt een enorme toename aan sportblessures in de interventiegroep, maar aangezien hetzelfde percentage voor de controlegroep geldt, kunnen we deze toename niet zonder meer toeschrijven aan de BOS-activiteiten. Het zegt mogelijk meer iets over de betrouwbaarheid van de antwoorden op deze vraag.

3.2.3 Roken

De vraag ‘Heb je wel eens gerookt?’ is mogelijk onderhevig aan sociaal wenselijke antwoorden. Van alle 166 kinderen zeggen bij de voormeting vier kinderen ooit gerookt te hebben, maar zeggen nu niet meer te roken. Bij de nameting geven 12 van de 166 kinderen toe ooit gerookt te hebben en geven drie leerlingen toe op dat moment ‘tenminste één keer per week, maar niet iedere dag’ of ‘minder dan één keer per week’ te roken. In beide groepen is er sprake van een significante toename ($p=0,01$ in de interventiegroep en $p=0,04$ in de controlegroep). Uitgaande van deze getallen zijn tijdens de nameting de percentages ‘ooit gerookt’ en ‘nu rokende’ leerlingen in de interventiegroep 4% respectievelijk 2%, en in de controlegroep 19% respectievelijk 3%.

Met betrekking tot de vraag ‘Is er gerookt in huis in de afgelopen 7 dagen waar jij bij was?’ is in beide onderzoeksgroepen een significante positieve verandering waargenomen ($p<0,001$; zie Tabel 3.7). In de interventiegroep is een verschuiving over de gehele linie: van ‘ja’ naar ‘nee, nooit’. In de controlegroep is de verschuiving voornamelijk van ‘ja’ naar ‘nee, niet toen ik erbij was’.

Tabel 3.7 Het aantal (%) antwoorden van leerlingen in de interventie- (n=135) en controlegroep (n=31) op de vraag 'Is er gerookt in huis in de afgelopen 7 dagen waar jij bij was?', tijdens voor- en nameting.

'gerookt in huis'	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
Nee, nooit	58 (43,0)	64 (47,4)	11 (35,5)	12 (38,7)
Nee, nooit als ik erbij ben	9 (6,7)	16 (34,1)	2 (6,5)	2 (6,5)
Nee, niet toen ik erbij was	6 (4,4)	9 (6,7)	2 (6,5)	5 (16,1)
Ja	62 (45,9)	46 (34,1)	16 (51,6)	12 (38,7)

3.2.4 Alcohol

Op het gebied van alcoholgebruik zijn twee vragen tijdens zowel de voormeting als nameting gesteld.

De eerste vraag 'Hoe vaak heb je in je hele leven iets met alcohol gedronken' laat binnen de interventiegroep geen (significante) verschillen zien. Binnen de controlegroep is dit wel het geval. De leerlingen uit deze groep rapporteren tijdens de nameting vaker alcohol te hebben gedronken dan tijdens de voormeting ($p=0,02$). Tijdens de voormeting rapporteerde één leerling meer dan drie maal in zijn/haar leven alcohol te hebben gedronken. Tijdens de nameting waren dit er 11. Hierbij moet opgemerkt worden dat de vraag onderhevig lijkt te zijn aan het geven van een sociaal wenselijke antwoord, aangezien tijdens de voormeting 104 van de 135 leerlingen in de interventiegroep aangaven nog nooit alcohol te hebben gedronken, terwijl dit er 111 van de 135 waren tijdens de nameting. Van de in totaal 166 leerlingen hebben tijdens de voormeting 114 (69%) leerlingen nog nooit alcohol gedronken. Het overige 1/3 deel dus wel. Het percentage nooit-drinkers is in de interventiegroep hoger dan in de controlegroep: 77% versus 45%.

Op de vraag 'Hoe vaak heb je in de laatste 4 weken iets met alcohol gedronken?' zijn in beide groepen geen verschillen waargenomen tussen de voor- en nameting.

3.2.5 Voeding

Voor wat betreft de voeding is het ontbijten tijdens beide metingen nagevraagd. Daarnaast zijn ook het aantal dagen dat de leerling groente, snacks en snoep eet en het aantal dagen dat de leerling frisdrank/ aanmaaklimonade drinkt nagevraagd.

Ontbijten

Voor het behalen van de ontbijtnorm (iedere dag ontbijten) hebben in beide groepen geen veranderingen plaatsgevonden. In de interventiegroep ontbijt 80% van de leerlingen. In de controlegroep is dit 90%. Opvallend is dat 6% van de leerlingen in de interventiegroep aangeeft (bijna) nooit te ontbijten.

Fruit

Voor het behalen van de fruitnorm (iedere dag 2 stuks of porties fruit) zijn alleen gegevens van de voormeting beschikbaar.

Tijdens de voormeting eet 52% van de leerlingen in de interventiegroep iedere dag fruit en voldoet 31% aan de norm van 2 stuks per dag. In de controlegroep is dit 29% en 23%. Opvallend is verder dat 7-10% van de leerlingen in de interventie- en controlegroep tijdens zowel de voor- als nameting aangeeft (bijna) nooit fruit te eten.

Groente

Voor het behalen van de groentenorm (iedere dag minimaal 3 opscheplepels groente) zijn alleen gegevens (met veel missende waarden) van de voormeting beschikbaar. Hieruit blijkt dat 27% (n=13) van de kinderen in de interventiegroep (n=48) en 50% (n=5) van de kinderen in de controlegroep (n=10) aan de groentenorm voldoen.

De groenteconsumptie is gedurende het jaar nagenoeg niet veranderd. In de interventiegroep eet tijdens de voormeting 36% en tijdens de nameting 34% van de leerlingen iedere dag groente. In de controlegroep is dit 32% en 36%. Opvallend is verder dat 3% van de leerlingen in beide groepen aangeeft (bijna) nooit groente te eten.

Gesuikerde dranken

Gegevens over de norm voor gesuikerde dranken, bestaande uit frisdrank met suiker en aanmaaklimonade, (maximaal 1 glas op maximaal 4 dagen in de week) zijn zowel van de voor- als nameting beschikbaar. Tijdens de voormeting drinkt eenderde van alle kinderen elke dag gesuikerde drank(en) en bijna de helft van de kinderen drinkt het op 5 of meer dagen in de week. Tijdens de nameting zijn in beide groepen de genoemde percentages afgenomen (verbeterd). Vooral in de controlegroep.

Het aantal glazen is alleen tijdens de voormeting nagevraagd. Tijdens de voormeting zegt ruim de helft van de kinderen meer dan één glas per dag te drinken: 52% in de interventiegroep en 86% in de controlegroep, waarvan respectievelijk 8% en 23% zelfs 5 of meer glazen gesuikerde drank per dag drinkt.

Tijdens de voormeting voldoet respectievelijk 36% van de interventiegroep en 7% van de controlegroep aan de norm voor gesuikerde dranken.

Tussendoortjes

Op basis van de verkregen gegevens kunnen geen relevante uitspraken worden gedaan over het effect van het BOS-project en al haar activiteiten op de hoeveelheid geconsumeerde tussendoortjes.

3.3 Welzijn

In deze paragraaf worden de bevindingen op het gebied van het welzijn beschreven. Daarbij gaat het om de volgende vraagstellingen:

Wat is het effect van ‘Samen Actief in de Westwijk’ op de aan welzijn gerelateerde uitkomstmaten:

- a. Kwaliteit van leven
- b. Zelfbeeld
- c. Kwaliteit woonomgeving
- d. Vrijtijdsbesteding, inactief (computer en TV)

3.3.1 Kwaliteit van leven

Vriend(inn)en

Er hebben zich geen wezenlijke veranderingen voorgedaan tussen de voor- en nameting met betrekking tot de vraag: ‘Vind je dat je genoeg vriend(inn)en hebt?’. Ruim driekwart van de kinderen in beide onderzoeksgroepen vindt dat hij/zij genoeg vriend(inn)en heeft. Ongeveer 5% vindt van niet.

Verdrietig

In beide groepen is een verschuiving gevonden naar een hoger percentage kinderen dat zich redelijk vaak of zelfs altijd verdrietig voelt.

In de interventiegroep antwoorden negen kinderen dat ze zich redelijk vaak verdrietig voelen en drie kinderen dat ze zich altijd verdrietig voelen tijdens de voormeting. Tijdens de nameting waren dit 13 respectievelijk zes kinderen.

In de controlegroep voelden twee kinderen zich redelijk vaak verdrietig. Dit was tijdens de nameting toegenomen tot drie kinderen en twee kinderen die antwoordden altijd verdrietig te zijn.

Eenzaam

In de interventiegroep heeft een significante verbetering opgetreden voor wat betreft het eenzaam voelen door de kinderen. Tijdens de voormeting gaf 78% aan zich zelden of nooit eenzaam te voelen en 8% zich redelijk vaak of altijd eenzaam te voelen. Tijdens de nameting was dit verbeterd tot respectievelijk 84% en 6%. In de controlegroep was hier geen sprake van. Op beide meetmomenten voelde 74% zich nooit of zelden eenzaam en was er sprake van één kind extra in het redelijk vaak eenzaam voelen: een toename van 10% naar 13%.

Plezier met vriend(inn)en

Op de vraag 'Heb je plezier gehad met je vriend(inn)en', zijn in beide onderzoeksgroepen geen veranderingen opgetreden. Zo'n 85% van de kinderen heeft hierop geantwoord met 'redelijk vaak' of 'altijd'. Slechts 0-3% heeft met 'zelden' of 'nooit' geantwoord.

Vrije tijd/ tijd voor jezelf

Met betrekking tot de vraag of het kind voldoende vrije tijd of tijd voor zichzelf heeft gehad, zijn tijdens de voor- en nameting verschillende vragen gesteld.

Tijdens de voormeting is gevraagd: 'Heb je voldoende vrije tijd gehad?'. In de interventiegroep gaf 12% aan dat dit 'zelden' of 'nooit' het geval was. In de controlegroep lag het percentage op 16%.

Tijdens de nameting is gevraagd: 'Hoe vaak heb je voldoende tijd voor jezelf gehad?'. In de interventiegroep is vervolgens door 8% geantwoord met 'zelden (bijna nooit)' of 'nooit' en door 19% in de controlegroep.

Door de verschillende vraagstellingen is niet vast te stellen of er inderdaad sprake is van een verbetering in de interventiegroep en een verslechtering in de controlegroep, maar het geeft wel een aanwijzing in die richting.

Wel is tijdens zowel de voor- als nameting gevraagd of ze in hun vrije tijd de dingen hebben kunnen doen die ze wilden doen. Daarbij hebben zich geen opvallende verschuivingen voorgedaan.

3.3.2

Zelfbeeld

Om inzicht te krijgen in de eventuele effecten van het BOS project op verbetering van het zelfbeeld van de kinderen is de kinderen gevraagd aan te geven in hoeverre de betreffende stellingen met betrekking tot bepaalde eigenschappen op hem/haar van toepassing zijn. Het ging daarbij om de volgende stellingen:

- ik ben tevreden over mezelf
- ik ben opstandig of ongehoorzaam
- ik voel me vaak onzeker
- ik zit over veel dingen in, maak me zorgen

- ik ben zelfstandig
- ik ben vaak driftig of agressief
- ik ben gelukkig
- ik ben gesloten, teruggetrokken
- ik voel me vaak eenzaam
- ik ben erg verlegen
- ik ben spontaan
- ik voel me vaak somber of depressief
- ik vind het leuk om veel dingen te doen
- ik kan makkelijk vriend(inn)en maken

De gegeven antwoorden ‘helemaal mee eens’, ‘beetje mee eens’, ‘beetje mee oneens’ en ‘helemaal niet mee eens’ komen over het algemeen goed tot redelijk overeen tussen de beide onderzoeksgroepen. Met betrekking tot de meeste stellingen is in beide groepen een verbetering opgetreden. Alleen de opmerkelijke bevindingen zullen hier nader besproken worden.

Op de stelling ‘Ik zit over veel dingen in, maak me zorgen’ zien we een verbetering in de interventiegroep, maar een verslechtering in de controlegroep: zie Tabel 3.8. Deze veranderingen zijn echter niet significant, doordat er sprake is van onvoldoende consistentie in de verschuivingen.

Tabel 3.8 Het aantal (%) antwoorden van leerlingen in de interventie- (n=135) en controlegroep (n=31) op de stelling ‘Ik zit over veel dingen in, maak me zorgen’, tijdens voor- en nameting .

‘over dingen inzitten’	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
Helemaal mee eens	25 (18,5)	18 (13,3)	1 (3,2)	7 (22,6)
Een beetje mee eens	41 (30,4)	22 (16,3)	9 (29,0)	9 (29,0)
Een beetje mee oneens	21 (15,6)	16 (11,9)	8 (25,8)	6 (19,4)
Helemaal niet mee eens	48 (35,6)	79 (58,5)	13 (41,9)	9 (29,0)

Op de stelling ‘Ik ben vaak driftig of agressief’, zien we in de interventiegroep een significante verbetering ($p=0,01$; Tabel 3.9). Ook in de controlegroep is er sprake van een significante verandering ($p=0,02$), maar hierbij is niet duidelijk sprake van een verbetering of verslechtering. Dit zou op een positief effect van het BOS-project kunnen duiden.

Tabel 3.9 Het aantal (%) antwoorden van leerlingen in de interventie- (n=135) en controlegroep (n=31) op de stelling ‘Ik ben vaak driftig of agressief’, tijdens voor- en nameting .

‘driftig of agressief zijn’	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
Helemaal mee eens	34 (25,2)	20 (14,8)	6 (19,4)	9 (29,0)
Een beetje mee eens	32 (23,7)	26 (19,3)	12 (38,7)	0
Een beetje mee oneens	21 (15,6)	29 (21,5)	4 (12,9)	5 (16,1)
Helemaal niet mee eens	48 (35,6)	60 (44,4)	9 (29,0)	17 (54,8)

Op de stelling 'Ik voel me vaak eenzaam' is een significante verandering (verbetering) waargenomen in de interventiegroep ($p=0,03$; Tabel 3.10) en niet in de controlegroep. Dit zou op een positief effect van het BOS-project kunnen duiden.

Tabel 3.10 Het aantal (%) antwoorden van leerlingen in de interventie- (n=135) en controlegroep (n=31) op de stelling 'Ik voel me vaak eenzaam', tijdens voor- en nameting .

'eenzaam voelen'	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
Helemaal mee eens	13 (9,6)	8 (5,9)	1 (3,2)	5 (16,1)
Een beetje mee eens	21 (15,6)	22 (16,3)	5 (16,1)	1 (3,2)
Een beetje mee oneens	13 (9,6)	10 (7,4)	4 (12,9)	5 (16,1)
Helemaal niet mee eens	88 (65,2)	95 (70,4)	21 (67,7)	20 (64,5)

Kortom, van de 14 stellingen zijn weinig (hooguit twee) resultaten gevonden die erop duiden dat de BOS-activiteiten een positief effect hebben gehad op het zelfbeeld van de kinderen.

3.3.3 *Kwaliteit woonomgeving*

Tijdens beide metingen is gevraagd of de kinderen het leuk vinden om in zijn/haar buurt of wijk te wonen. Deze vragen zien niet identiek geweest, maar in beide gevallen antwoordt zo'n 70% van de kinderen met 'ja' en hooguit 8% met 'nee'. Dit geldt voor beide onderzoeksgroepen (en dus voor de interventiewijk en de controlewijk).

Het gemiddelde cijfer dat de kinderen in de interventiegroep voor hun wijk gaven was een 7,6 (SD: 2,5) tijdens de voormeting en een 7,8 (SD: 2,2) tijdens de nameting. De kinderen in de controlegroep gaven tijdens de voormeting een 7,1 (SD: 2,7) voor hun wijk en tijdens de nameting een 7,4 (SD: 2,3). Alle cijfers van 1 t/m 10 zijn gegeven. Ongeveer 20% van de kinderen geeft de buurt een onvoldoende (≤ 5). In de controlegroep geeft een evenzo grote groep de buurt een 10. In de interventiegroep is dit zelfs 25-30% van de kinderen.

Op de vraag 'Zijn de mensen in de straat waarin je woont aardig?' is in beide groepen een verbetering waargenomen. In de interventiegroep antwoordde tijdens de voormeting 56% van de kinderen met 'ja' en 7% met 'nee'. Tijdens de nameting was dit 63% en 4%. In de controlegroepen veranderde dit van 52% en 7% naar 58% en 3%. Hier kan dan ook geen positief effect van de BOS-activiteiten aangetoond worden.

Leuke activiteiten in de buurt

Bij de voormeting is gevraagd: 'Vind je dat er in de buurt voldoende leuke activiteiten voor de jeugd georganiseerd worden?'. Bij de nameting is deze vraag iets anders gesteld, namelijk: 'Vind je dat er in de buurt voldoende leuke (sport)activiteiten voor kinderen georganiseerd worden?'.

In beide groepen hebben zich geen opmerkelijke veranderingen voorgedaan. In de interventiegroep vond tijdens de voormeting 62% van de kinderen dat er 'genoeg' of 'meer dan genoeg' activiteiten georganiseerd werden en 28% vond dat het er 'te weinig' of 'veel te weinig' waren. Tijdens de nametingen was dit 59% respectievelijk 29%.

In de controlegroep golden de percentages 48% en 52% tijdens de voormeting en 45% en 48% tijdens de nameting. Ook hier is dus geen 'BOS-effect' aantoonbaar.

(Speel)plekken die kinderen missen

Een overzicht van de keren dat bepaalde soorten plekken als een gemis aangegeven zijn, wordt gegeven in tabel 3.11. De kinderen konden meerdere soorten plekken aangeven.

Opvallend aan tabel 3.11 is het aantal kinderen (13%) uit de interventiegroep dat aangeeft niets te missen. Daarnaast heeft een relatief groot aantal kinderen (>25%) uit de Westwijk (interventiegroep) aangegeven een skatebaan, een speeltuin, speelplekken met speeltoestellen en/of een voetbalveld met doeltjes te missen. In de controlegroep, kinderen uit de wijk Holy Zuid, geeft de helft van de kinderen aan een skatebaan te missen. Ook worden speelplekken met speeltoestellen, een speeltuin, een voetbalveld met voetbaldoelen en pleintjes relatief vaak (>25%) genoemd.

Tabel 3.11 Overzicht van het aantal keren (%) dat bepaalde soorten plekken door kinderen uit de interventie- (n=133) en controlegroep (n=30) als een gemis zijn aangegeven.

Plek	Interventiegroep	Controlegroep
Pleintjes	26	11
Grasveld	21	6
Skatebaan	49	15
Voetbalveld	33 + 1 maal voetbaldoeltjes en 1 maal kleine doeltjes op straat	10 + 1 maal voetbaldoelen
Jeugdhonek	13	5
Hangplekken	29	5
Buurthuis	18 + 1 maal kindertehuis	5
Speelplekken met speeltoestellen	39 + 1 maal klimrekken	12 + 1 maal glijbaan en schommels
Speeltuin	48 + 1 maal pretparken	11
Basketbal-/korfbalveld		2
Zwembad	1	1
Kinderfitness	1	
Knikkerpotjes		2
Hele grote bossen		1
Pokemon winkel	1	
NIETS	18	1

3.3.4 *Vrijtijdsbesteding, sedentair (computer en TV)*

Met betrekking tot de vrije tijd die de kinderen inactief (zittend) doorbrengen is gekeken naar TV, video en/of DVD kijken en naar computeren, inclusief internetten en spelen met de gameboy. Er is een norm opgesteld door de American Academy of Pediatrics en de National Association for Sport and Physical Education die aangeeft dat deze activiteiten beperkt dienen te worden tot maximaal twee uur per dag. Deze norm is overgenomen door TNO en door het Kenniscentrum Overgewicht (o.a. in het Overbruggingsplan voor kinderen met overgewicht).

In de vragenlijst zijn vier vragen opgenomen met betrekking tot computeren (inclusief internet en gameboy) en TV/Video/DVD kijken. Voor het berekenen van het percentage kinderen dat voldoet aan de norm voor sedentair (zittend) gedrag is de frequentie (aantal dagen per week) en de duur (aantal minuten per dag) met elkaar vermenigvuldigd en bij

elkaar opgeteld. De somscore is vervolgens ingedeeld in de categorieën weinig, gemiddeld en veel:

- **Weinig:** gemiddeld 0-30 minuten/ dag (<210 minuten/ week)
- **Gemiddeld:** gemiddeld 30-120 minuten/ dag (210-840 minuten/ week)
- **Veel:** gemiddeld > 120 minuten/ dag (>840 minuten/ week)

Hierbij voldoen de kinderen in de categorieën weinig en gemiddeld aan de norm voor sedentair gedrag.

Uit tabel 3.12 valt af te lezen dat er sprake is van een (significante; $p < 0,001$) verbetering in de interventiegroep terwijl er een (significante; $p = 0,02$) verslechtering in de controlegroep opgetreden is.

Eenzelfde resultaat is te verwachten als er twee categorieën gemaakt zouden worden: 'Te veel' en 'niet te veel'.

Tabel 3.12 Categorieën voor sedentair gedrag: het aantal (%) leerlingen per categorie in de interventie- ($n=135$) en controlegroep ($n=31$), tijdens voor- en nameting .

'sedentair gedrag'	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
Weinig (<210 min/week)	25 (18,5)	29 (21,5)	3 (9,7)	4 (12,9)
Gemiddeld (210-840 min/week)	43 (31,9)	51 (37,8)	17 (54,8)	7 (22,6)
Veel (>840 min/ week)	67 (49,6)	55 (40,7)	11 (35,5)	20 (64,5)

3.4 Onderwijs

In deze paragraaf worden de bevindingen op het gebied van onderwijs beschreven.

Daarbij gaat het om de volgende vraagstellingen:

Wat is het effect van 'Samen Actief in de Westwijk' op de aan onderwijs gerelateerde uitkomstmaten:

- a. Schoolmotivatie
- b. Schoolprestatie
- c. Schoolafwezigheid
- d. Deelname aan activiteiten

3.4.1 Schoolmotivatie

Alleen de vragen 'Heb je vriend(inn)en op school?' en 'Zijn er klasgenoten met wie je niet zo goed kunt opschieten?' zijn zowel bij de voor- als nameting nagevraagd. Alle 166 leerlingen hebben deze twee vragen beantwoord.

Voor de vraag 'Heb je vriend(inn)en op school?' is binnen de interventiegroep een significante ($p < 0,001$) positieve verschuiving waar te nemen van 'ja, een paar' (voormeting = 26%; nameting = 16%) naar 'ja, best veel' (voormeting = 24%; nameting = 29%) of 'ja, heel veel' (voormeting = 49%; nameting = 53%). Deze verschuiving heeft niet plaatsgevonden binnen de controlegroep.

Ook voor de vraag ‘Zijn er klasgenoten met wie je niet zo goed kunt opschieten?’ is binnen de interventiegroep een significante ($p=0,02$) positief te interpreteren verschuiving waar te nemen van ‘ja, heel veel’ (voormeting = 10%; nameting = 2%) en ‘ja, best veel’ (voormeting = 9%; nameting = 7%) naar ‘ja, een paar’ (voormeting = 60%; nameting = 70%). Deze verschuiving heeft niet plaatsgevonden binnen de controlegroep.

3.4.2 *Schoolprestatie*

Ook op het gebied van schoolprestatie zijn twee vragen zowel bij de voor- als nameting gemeten.

Op de eerste vraag, ‘Heb je dit schooljaar onvoldoendes gehaald op school?’, zien we een significante verandering in zowel de interventie- als controlegroep ($p<0,01$). In beide groepen zien we een regressie naar het gemiddelde: een negatieve verschuiving van ‘nee’ naar ‘ja, een enkele keer/ heel soms’ en een positieve verschuiving van ‘ja, vaak’ en ‘ja, regelmatig’ naar ‘ja, een enkele keer/ heel soms’.

De tweede vraag, ‘Ben je wel eens blijven zitten (een jaar overdoen) op school’, blijkt niet valide te zijn, aangezien het aantal kinderen dat aangeeft wel eens te zijn blijven zitten bij de nameting lager is dan bij de voormeting. Deze vraag wordt daarom niet nader besproken.

3.4.3 *Schoolafwezigheid*

Op het gebied van schoolafwezigheid zijn drie vragen gesteld tijdens de voor- en nameting: ‘Hoe vaak ben je de laatste 4 weken dat er school was, te laat gekomen?’, ‘Hoeveel dagen ben je de laatste 4 weken dat er school was, thuis gebleven omdat je ziek was?’ en ‘Hoe vaak heb je de laatste 4 weken dat er school was, gespijeld’. Geen van de vragen zijn tijdens de nameting significant anders beantwoord dan tijdens de voormeting. In zowel de interventie- als controlegroep niet.

Wel is er voor de vraag ‘Hoe vaak ben je de laatste 4 weken dat er school was, te laat gekomen?’ een positieve trend ($p=0,09$) waarneembaar binnen de interventiegroep, wat vooral verklaart kan worden door een verschuiving van ‘1 keer’ naar ‘0 keer’. Dit is niet het geval in de controlegroep.

3.4.4 *Deelname aan activiteiten*

Op de vraag of de leerling het leuk zou vinden als hij/zij na schooltijd, op school zou kunnen blijven om huiswerk te maken, zien we dat op de interventieschool het aantal kinderen dat tijdens de nameting hierop ‘nee’ antwoordt afgenomen is ten gunste van het aantal kinderen dat ‘doe ik nu al op school’ antwoordt ($p<0,01$). Dit is niet het geval in de controlegroep.

Ook op de vraag of de leerling het leuk zou vinden als hij/zij na schooltijd, op school zou kunnen blijven om te computeren/ internetten zien we in de interventiegroep (niet in de controlegroep) dat het aantal kinderen dat hierop met ‘ja’ antwoordt tijdens de nameting significant ($p=0,02$) lager is dan tijdens de voormeting. In het kader van beweegstimulering en reductie van sedentair gedrag kan dit als een positieve ontwikkeling gezien worden.

Op de overige vragen zijn geen significante veranderingen waargenomen.

3.5 Opvoeding

In deze paragraaf worden de bevindingen op het gebied van de opvoeding beschreven. Daarbij gaat het om de volgende vraagstellingen:

Wat is het effect van ‘Samen Actief in de Westwijk’ op de aan opvoeding gerelateerde uitkomstmaten:

- a. Contact met ouders/ verzorgers
- b. Normen en waarden

3.5.1 *Praten met ouders of verzorgers*

Om inzicht te krijgen in het contact dat het kind heeft met de ouders of verzorgers is gevraagd naar het wel of niet goed met ze kunnen praten. Op de vraag ‘Vind je dat je goed kunt praten met je ouders of verzorgers?’ antwoordt het overgrote deel van de kinderen met ‘ja’. In beide groepen lijkt er sprake te zijn van een verbetering: in de interventiegroep stijgt het percentage van 86% naar 90%. Beide keren geeft slechts één kind aan niet goed met de ouders of verzorgers te kunnen praten. In de controlegroep stijgt het percentage dat met ‘ja’ antwoordt van 77% naar 87%. Ook in deze zijn één resp. twee kinderen die met ‘nee’ antwoorden.

3.5.2 *Normen en waarden*

Met betrekking tot het effect van de BOS-activiteiten op de normen en waarden zijn drie vragen gesteld:

- Wat vind je ervan als iemand iets steelt uit een winkel?
- Wat vind je ervan als iemand wordt lastig gevallen?
- Wat vind je ervan als iemand een telefooncel, een fiets of iets anders vernielt?

De kinderen konden op deze vragen antwoorden met:

- dat vind ik stoer/ grappig/ leuk
- dat maakt me niets uit
- dat vind ik best erg
- dat vind ik heel erg

Opvallend is dat tijdens de voormeting in beide onderzoeksgroepen op alle drie vragen er enkele kinderen waren die antwoordden met ‘dat vind ik stoer/ grappig/ leuk’.

Tijdens de nameting was deze antwoordcategorie komen te vervallen waardoor er geen uitspraken gedaan kunnen worden over eventuele veranderingen.

3.6 Sport en bewegen

In deze paragraaf worden de bevindingen op het gebied van sport en bewegen beschreven. Daarbij gaat het om de volgende vraagstellingen:

Wat is het effect van ‘Samen Actief in de Westwijk’ op de aan sport en bewegen gerelateerde uitkomstmaten:

- a. Sportdeelname
- b. Zwemvaardigheid
- c. Fietsen of lopen naar school
- d. Buitenspelen
- e. Kennis van de Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen

3.6.1 Sportdeelname

In tabel 3.13 is een overzicht gegeven van het aantal kinderen dat de betreffende sport in de afgelopen 12 maanden (jaar) heeft beoefend. Uit deze tabel is af te leiden dat zwemmen, veldvoetbal, gymnastiek/turnen, korfbal, basketbal, tafeltennis en badminton in de interventiegroep de populairste sporten zijn. In de controlegroep zijn veldvoetbal, skeeleren/skaten en zwemsport de populairste sporten.

Tabel 3.13 geeft een overzicht van de sporten die het meest zijn beoefend in de 12 maanden voorafgaand aan de voor- en nameting. Golf heeft in beide onderzoeksgroepen aan populariteit gewonnen, net als tennis en vecht-/verdedigingssport. Veldvoetbal en zwemmen zijn bij de nameting minder vaak als de meest beoefende sport genoemd ten opzicht van de voormeting.

Tabel 3.13 Overzicht van het aantal kinderen dat de desbetreffende sport in de afgelopen 12 maanden (jaar) heeft beoefend. Meerdere antwoorden mogelijk.

Sport	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (n=135)	Nameting (n=135)	Voormeting (n=31)	Nameting (n=31)
Aerobics/steps/spinning	3	6	2	0
Atletiek	12	7	6	2
Badminton	20	21	2	2
Ballet	0	1	0	0
Basketbal	24	26	3	1
Biljart/poolbiljart/snooker	7	4	3	3
Bowling	31	18	6	5
Bridge	5	0	1	0
Dammen	31	16	5	2
Danssport	17	15	7	4
Darts	10	5	6	0
Duiksport	14	8	2	3
Fitness cardio/kracht	4	7	1	2
Golf	6	2	1	0
Gymnastiek/turnen	38	35	9	8
Handbal	14	17	0	4
Hardlopen/joggen/trimmen	20	18	0	5
Hockey	4	9	2	1
Honkbal/softbal	7	11	0	2
Jeu de boules	3	5	4	0
Judo	12	0	5	0
Kano	6	5	2	2
Klimsport/bergwandelen	7	2	2	2
Korfbal	24	32	2	2
Midgetgolf	6	3	1	0
Motorsport	2	1	0	0
Paardensport	7	7	3	5
Roeien	4	5	0	1
Schaatsen	14	15	2	5
Schaken	16	5	3	0
Schermen	0	1	0	0

Sport	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (n=135)	Nameting (n=135)	Voormeting (n=31)	Nameting (n=31)
Schietsport	9	3	2	1
Skeelers/skaten	44	15	10	10
Skiën/langlaufen/snowboarden	7	3	2	1
Squashen	1	1	2	0
Tafeltennis	21	25	4	4
Tennis	16	18	3	3
Vecht- & verdedigingssporten (excl. judo)	18	20	4	7
Veldvoetbal	63	37	15	11
Volleybal	10	16	0	0
Wandelsport	11	12	1	0
Waterpolo	4	0	1	0
Wielrennen/mountainbiken/toerfietsen	7	5	2	1
Zaalvoetbal	15	21	7	4
Zeilen/surfen	1	4	1	1
Zwemsport (excl. waterpolo)	66	43	16	8
Totaal	661	530	150	112

Het gemiddelde aantal sporten dat een kind uit de interventiegroep heeft beoefend één jaar voorafgaande aan de voormeting is $661/135 = 4,9$. Ten tijde van de nameting is dit gedaald naar $530/135 = 3,9$. In de controlegroep is eenzelfde daling gevonden. Een kind uit de controlegroep heeft één jaar voorafgaande aan de voormeting $150/31 = 4,8$ verschillende sporten beoefend, en voorafgaande aan de nameting $112/31 = 3,6$.

Tabel 3.14 Sporten die de in de voorafgaande maanden het meest zijn beoefend. Één antwoord mogelijk.

Sport	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (n=123)	Nameting (n=115)	Voormeting (n=26)	Nameting (n=26)
Aerobics/steps/spinning	3	1	1	0
Atletiek	3	2	1	1
Badminton	2	2	1	1
Basketbal	2	4	1	1
Biljart/poolbiljart/snooker	0	0	0	0
Bowling	2	0	0	0
Bridge	0	0	0	0
Dammen	1	1	0	1
Danssport	4	5	0	1
Darts	0	0	0	0
Duiksport	0	2	0	0
Fitness cardio/kracht	1	1	0	0
Golf	0	12	0	5
Gymnastiek/turnen	9	5	3	0
Handbal	3	4	0	0
Hardlopen/joggen/trimmen	3	1	0	0
Hockey	1	2	0	1
Honkbal/softbal	1	0	0	0

Sport	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (n=123)	Nameting (n=115)	Voormeting (n=26)	Nameting (n=26)
Jeu de boules	0	0	0	0
Judo	2	0	1	1
Kano	0	0	0	0
Klimsport/bergwandelen	1	8	0	0
Korfbal	6	0	2	0
Midgetgolf	0	0	0	0
Motorsport	0	1	0	1
Paardensport	2	0	1	0
Roeien	0	2	0	0
Schaatsen	1	1	0	0
Schaken	0	0	0	0
Schietsport	0	0	0	1
Skeelers/skaten	5	0	1	0
Skiën/langlaufen/snowboarden	0	0	0	0
Squashen	0	3	0	0
Tafeltennis	2	1	0	0
Tennis	0	10	0	3
Vecht- & verdedigingssporten (excl. judo)	5	20	1	7
Veldvoetbal	31	2	10	0
Volleybal	1	0	0	0
Wandelsport	1	0	0	0
Waterpolo	0	0	0	0
Wielrennen/mountainbiken/toerfietsen	3	2	0	0
Zaalvoetbal	0	0	0	0
Zeilen/surfen	0	0	0	0
Zwemsport (excl. waterpolo)	25	14	2	1
Anders	3	6	1	0
Geen sport	0	3	0	1

Op de vraag hoeveel keer de kinderen deze meest beoefende sport hebben beoefend in de voorafgaande 12 maanden (zie Tabel 3.14), lag het gemiddelde bij de voormeting in de interventiegroep op 85 keer (SD: 72) in het jaar (n=120). Daarbij zijn antwoorden gegeven variërend van 1 tot 365 keer in het jaar. Bij de nameting ligt het gemiddelde op 75 keer/jaar (SD: 39; n=111). In de controlegroep lag het gemiddelde bij de voormeting op 81 keer/jaar (SD: 35; n=26) en bij de nameting op 76 keer/jaar (SD: 47; n=25). Er zijn dus geen verschillen aantoonbaar tussen de onderzoeksgroepen. Ook is het percentage kinderen dat tijdens de nameting aangegeven heeft deze meest beoefende sport als lid van een sportvereniging beoefend te hebben in de interventiegroep vergelijkbaar met die van de controlegroep: 67 en 68%.

Uit tabel 3.15 kan afgelezen worden dat van de kinderen die bij een sportvereniging sporten, de meeste kinderen een half uur tot 2 uur per keer sporten. Tussen de voor- en nameting zijn geen significante verschillen tussen de antwoordcategorieën gevonden.

Tabel 3.15 Overzicht van hoe lang kinderen per keer sporten bij een sportvereniging. In aantal (%) kinderen per antwoordcategorie.

	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (n=74)	Nameting (n=98)	Voormeting (n=21)	Nameting (n=24)
Korter dan een half uur/keer	5 (6,8)	7 (7,1)	0	0
Een half uur tot een uur/keer	25 (33,8)	30 (30,6)	7 (33,3)	7 (29,2)
1 tot 2 uur/keer	34 (45,9)	42 (42,9)	11 (52,4)	12 (50,0)
2 tot 3 uur/keer	3 (4,1)	9 (9,2)	3 (14,3)	4 (16,7)
3 uur/keer of langer	7 (9,5)	10 (10,2)	0	1 (4,2)

Over het algemeen lijkt de sportdeelname niet te zijn toegenomen door BOS.

3.6.2 Zwemvaardigheid

Tussen de voor- en nameting hebben 22 kinderen uit de interventiegroep hun zwemdiploma gehaald. Dit heeft geresulteerd in een percentage van 90% (was 74% tijdens de voormeting) van de kinderen dat in het bezit is van het zwemvaardigheid. In de controlegroep heeft één kind in de tussentijd het zwemdiploma gehaald en ligt het percentage bij de nameting op 94%.

3.6.3 Fietsen of lopen naar school

In tabel 3.16 wordt aangegeven hoe vaak de kinderen lopend of zelf fietsend naar school gaan. Opmerkelijk is dat in beide groepen er een negatieve verandering is opgetreden: meer kinderen geven tijdens de nameting aan (bijna) nooit lopend of zelf fietsend naar school te gaan en minder kinderen geven tijdens de nameting aan alle vijf dagen lopend of zelf fietsend naar school te gaan. Dit kan niet verklaard worden door een toename in de reistijd, aangezien deze vergelijkbaar is gebleven: 65-70% van de kinderen in de interventiegroep hebben minder dan 5 minuten nodig om op school te komen. In de controlegroep ligt dit percentage op 50-60%, maar is (net als in de interventiegroep) ruim 90% van de kinderen binnen een kwartier op school.

Tabel 3.16 Overzicht van het aantal keren per week dat de kinderen lopend of zelf fietsend naar school gaan. Tijdens de voor- en nameting in de interventie- (n=135) en de controlegroep (n=31).

	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
(bijna) nooit	10 (7,4)	16 (11,9)	1 (3,2)	6 (19,4)
1 dag/week	4 (3,0)	3 (2,2)	3 (9,7)	3 (9,7)
2 dagen/week	4 (3,0)	3 (2,2)	0	2 (6,5)
3 dagen/week	7 (5,2)	8 (5,9)	3 (9,7)	4 (12,9)
4 dagen/week	4 (3,0)	8 (5,9)	4 (12,9)	1 (3,2)
5 dagen/week	106 (78,5)	97 (71,9)	20 (64,5)	15 (48,4)

3.6.4 Buitenspelen

In de interventiegroep speelt tijdens de voormeting 7% van de kinderen (bijna) nooit buiten en 59% elke dag (zie Tabel 3.17). Tijdens de nameting zijn het respectievelijk 3% en 55% van de kinderen. In de controlegroep speelt tijdens de voormeting 3% (bijna) nooit buiten en 71% elke dag. Tijdens de nameting gaat het om 7% en 45%. Vooral in de controlegroep lijkt er sprake te zijn van een verslechtering.

Tabel 3.17 Overzicht van het aantal keren per week dat kinderen aangeven buiten te spelen. Tijdens de voor- en nameting in de interventie- (n=135) en controlegroep (n=31).

	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
(bijna) nooit	9	4	1	2
1 dag/week	9	3	0	1
2 dagen/week	6	7	0	1
3 dagen/week	8	12	2	1
4 dagen/week	7	10	0	5
5 dagen/week	6	16	2	1
6 dagen/week	11	9	4	6
Elke dag	79	74	22	14

Met betrekking tot de tijd die de kinderen gemiddeld per keer buitenspelen (Tabel 3.18), zijn er geen bijzonderheden waar te nemen.

Tabel 3.18 Overzicht van hoe lang kinderen per keer buitenspelen. In aantal (%) kinderen per antwoordcategorie. Tijdens de voor- en nameting in de interventie- en controlegroep.

	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (n=128)	Nameting (n=130)	Voormeting (n=30)	Nameting (n=29)
Korter dan een half uur/keer	8 (6,3)	5 (3,8)	0	1 (3,4)
Een half uur tot een uur/keer	16 (12,5)	19 (14,6)	6 (20,0)	1 (3,4)
1 tot 2 uur/keer	26 (20,3)	37 (28,5)	7 (23,3)	7 (24,1)
2 tot 3 uur/keer	29 (22,7)	26 (20,0)	9 (30,0)	9 (31,0)
3 uur/keer of langer	49 (38,3)	43 (33,1)	8 (26,7)	11 (37,9)

Op de vraag waar de kinderen spelen zien we onderstaande verdeling tussen de categorieën 'nooit', 'soms', 'vaak' en 'altijd'. Hierbij is de antwoordcategorie 'niet van toepassing' buiten beschouwing gelaten (Tabel 3.19).

Tabel 3.19 Overzicht van de door kinderen uit de interventie- en controlegroep aangegeven plekken waar ze nooit, soms, vaak of altijd spelen. Tijdens de voor- en nameting in de interventie- en de controlegroep. Het totaal aantal kinderen (%) dat per speelplek een antwoord gegeven heeft is verschillend.

		Interventiegroep		Controlegroep	
		Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
Trappenhu is/ galerij	nooit	72 (61,5)	80 (63,5)	13 (48,1)	18 (62,0)
	soms	33 (28,2)	31 (24,6)	11 (40,7)	9 (31,0)
	vaak	8 (6,8)	12 (9,5)	2 (7,5)	2 (6,9)
	altijd	4 (3,4)	3 (2,4)	1 (3,7)	0
In tuin	nooit	34 (29,8)	58 (45,3)	9 (33,3)	17 (56,7)
	soms	40 (35,1)	32 (25,0)	6 (28,6)	10 (33,3)
	vaak	24 (21,1)	22 (17,2)	5 (23,8)	3 (10,0)
	altijd	16 (14,0)	16 (12,5)	1 (4,8)	0
Op straat	nooit	10 (8,1)	19 (14,3)	3 (10,3)	7 (24,1)
	soms	21 (17,1)	22 (16,5)	8 (27,6)	7 (24,1)
	vaak	42 (34,1)	43 (32,3)	12 (41,4)	11(37,9)
	altijd	50 (40,7)	49 (36,8)	6 (20,7)	4 (13,8)
Op plein, grasveld of park	nooit	13 (10,3)	20 (16,5)	0	8 (27,6)
	soms	24 (19,0)	31 (23,3)	11 (37,9)	7 (24,1)
	vaak	42 (33,3)	41 (30,8)	6 (20,7)	10 (34,5)
	altijd	47 (37,3)	41 (30,8)	12 (41,4)	4 (13,8)
Speelplek met speel- toestellen	nooit	19 (15,4)	26 (19,8)	2 (6,9)	10 (35,7)
	soms	33 (26,8)	46 (35,1)	9 (31,0)	8 (28,6)
	vaak	32 (26,0)	34 (26,0)	12 (41,4)	9 (32,1)
	altijd	39 (31,7)	25 (19,1)	6 (20,7)	1 (3,6)
In speeltuin	nooit	18 (14,4)	23 (17,4)	3 (10,0)	11 (39,3)
	soms	35 (28,0)	43 (32,6)	10 (33,3)	7 (25,0)
	vaak	37 (29,6)	34 (25,8)	11 (36,7)	9 (32,1)
	altijd	35 (28,0)	32 (24,2)	6 (20,0)	1 (3,6)

Opvallend aan bovenstaand overzicht is dat de kinderen in de controlegroep tijdens de nameting vaker aangeven ‘nooit’ te spelen in de tuin, op een plein, grasveld of park, op een speelplek met speeltoestellen en in een speeltuin. Daarnaast geven minder kinderen aan ‘altijd’ te spelen op een plein, grasveld of park, op een speelplek met speeltoestellen en in een speeltuin.

In mindere mate zien we dat tijdens de nameting in de interventiegroep meer kinderen aangeven ‘nooit’ in de tuin te spelen en minder kinderen die zeggen ‘altijd’ op een speelplek met speeltoestellen te spelen.

3.6.5 Kennis van de Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen (NNGB)

De kennis van de kinderen van de Nederlandse Norm Gezond Bewegen is gemeten een de hand van de vraagstelling: ‘Heb je wel eens gehoord van de Nederlandse Norm Gezond Bewegen?’ (Tabel 3.20).

Tabel 3.20 Overzicht van het aantal (%) kinderen dat gehoord heeft van de Nederlandse Norm Gezond Bewegen. Tijdens de voor- en nameting in de interventie- (n=133) en controlegroep (n=31).

	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
Ja	22 (16,5)	36 (27,1)	2 (6,5)	3 (9,7)
Nee	111 (83,5)	79 (62,9)	29 (93,5)	28 (90,3)

Op basis van bovenstaande cijfers lijkt er ten tijde van de nameting in de interventiegroep een toename te zijn geweest in het aantal kinderen dat van de NNGB heeft gehoord. De gegeven antwoorden zijn echter niet betrouwbaar aangezien 18 van de 22 leerlingen uit de interventiegroep die ten tijde van de voormeting aangegeven hebben van de NNGB gehoord te hebben, tijdens de nameting niet aangeven van de NNGB gehoord te hebben.

4 Discussie, conclusies en aanbevelingen

BOS-project 'Samen in de Westwijk'

Het BOS-project 'Samen Actief in de Westwijk' vindt plaats in de Westwijk in Vlaardingen en loopt van januari 2006 tot augustus 2009. Het project wordt uitgevoerd volgens de richtlijnen van het programma Buurt-Onderwijs-Sport (BOS) en wordt gefinancierd met een uitkering in het kader van de BOS-impuls, aangevuld met financiering van de Gemeente Vlaardingen en derden. De activiteiten binnen het project vinden plaats in de Westwijk. Binnen de zogenaamde BOS-driehoek wordt geprobeerd de samenwerking tussen buurt, onderwijs en sport te optimaliseren om enkele knelpunten in de gezondheidssituatie ('achterstanden') onder de jeugd in Vlaardingen aan te pakken. De doelstelling van het project is:

'Het verbeteren van de sociale redzaamheid en de gezondheidssituatie, onder andere door het creëren van een vraaggericht aanbod voor de doelgroep op het gebied van sport in relatie met onderwijs en opvoeding en door het versterken van de samenwerking van (professionele) organisaties die zich bezighouden met gezondheid, sport, welzijn, onderwijs en opvoeding.'

In het kader van het hierboven beschreven project is TNO Kwaliteit van Leven als onafhankelijke partij gevraagd de effecten van het project te meten door middel van een voor- en nameting met een schriftelijke vragenlijst. Daarnaast is bij de deelnemende kinderen de lichaamslengte en het lichaamsgewicht gemeten om de BMI te bepalen, alsmede de buikomvang.

In dit hoofdstuk wordt kritisch gekeken naar de bevindingen van het onderzoek en worden aanbevelingen gedaan voor de toekomst. Ook worden conclusies getrokken ten aanzien van de bereikte resultaten.

Discussiepunten

Het bij dit evaluatieonderzoek gebruikte onderzoeksdesign (aangewezen onderzoeksgroep en controlegroep) is om pragmatische reden uitgevoerd. Bij voorkeur wordt de onderzoeksgroep namelijk op basis van toeval (*at random*) aan de experimentele (interventie) groep of controlegroep toegewezen. Deze onderzoeksopzet wordt ook wel randomised controlled trial (RCT) genoemd. Met deze opzet wordt voorkomen dat kinderen die bijvoorbeeld zeer gemotiveerd zijn zich allemaal voor de BOS-activiteiten aanmelden en daarmee in de experimentele groep zitten en kinderen die niet gemotiveerd zijn/ niet willen veranderen in de controlegroep zitten. Het kan dan lijken alsof het BOS-project zeer effectief is geweest, terwijl gevonden effecten c.q. veranderingen voornamelijk toe te schrijven zijn aan een hogere motivatie in de experimentele groep (deelnemers aan het BOS-project) in vergelijking tot de controlegroep. Een RCT behoorde, net als voor de meeste BOS-projecten, helaas niet tot de mogelijkheid.

Onderzoekspopulatie

De 166 kinderen zijn verdeeld in een interventie- (n=135) en een controlegroep (n=31). Tussen deze twee groepen zijn ten tijde van de voormeting geen significante verschillen voor wat betreft de gemiddelde leeftijd, het geslacht, het lichaamsgewicht, de lichaamslengte, de BMI en de buikomvang. Wel is er tussen beide groepen een verschil in het percentage allochtonen, waarbij de interventiegroep uit een hoger percentage

allochtonen bestaat. Aangezien in prioriteitwijken verhoudingsgewijs meer allochtonen wonen dan in andere wijken, is het logisch dat de interventiegroep ook uit een hoger percentage allochtonen kinderen bestaat dan de controlegroep. In hoeverre dit verschil tussen beide onderzoeksgroepen de resultaten van het project heeft beïnvloed, is onduidelijk. Allochtone kinderen behoren echter wel tot de prioritaire doelgroepen voor zowel beweegstimulering als voor de bestrijding van overgewicht. Vanuit dit oogpunt is het goed dat een aanzienlijk percentage allochtone kinderen met het BOS-project ‘Samen in de Westwijk’ is bereikt.

Gezondheid

Wat betreft de ervaren gezondheid en alcohol zijn geen opvallende significante verschillen gevonden. Wat betreft ziekte en ongevallen (sportblessures) blijkt dat ten tijde van de nameting meer kinderen uit zowel de interventie- als de controlegroep aangegeven een sportblessure en/of ziekte te hebben opgelopen. Aangezien deze toename ook in de controlegroep is opgetreden, kan dit niet zonder meer worden toegeschreven aan de BOS-activiteiten.

De vraag wat betreft het rookgedrag van de kinderen lijkt onderhevig te zijn geweest aan sociaal wenselijk antwoorden. Aan de uitkomst van deze vraag worden dan ook geen conclusies verbonden.

Opvoeding

Omdat er ten tijde van de nameting bij een aantal vragen enkele antwoordcategorieën zijn vervallen, zijn hier geen uitspraken over te doen. Wat betreft de opvoeding is alleen een uitspraak te doen over de vraag of de kinderen goed met hun ouders of verzorgers kunnen praten.

Sport en bewegen

Over de kennis van de kinderen ten aanzien van de Nederlandse Norm Gezond Bewegen zijn geen uitspraken te doen aangezien de gegeven antwoorden niet betrouwbaar blijken te zijn.

Er zijn in het onderzoek tijdens de voor- en nameting vragen en/of antwoordcategorieën gebruikt die niet (volledig) overeen kwamen. Deze vragen zijn niet meegenomen in de analyses. Hierdoor is het mogelijk dat eventuele aanwezige effecten niet aangetoond zijn. Het is dus mogelijk dat het BOS-project meer positieve effecten heeft dan die nu zijn aangetoond. Daarnaast is het mogelijk dat het BOS-project een positief effect heeft gehad op uitkomstmaten die niet gemeten zijn.

Conclusies

Ondanks de bovenbeschreven discussiepunten zijn er gedurende het project meerdere positieve veranderingen opgetreden. De belangrijkste zijn:

- een afname van het aantal kinderen dat zich eenzaam voelt;
- een afname van het aantal kinderen dat zich zorgen maakt;
- een afname van het aantal kinderen dat agressief of driftig voelt;
- een toename van het aantal kinderen dat vriend(inn)en op school heeft;
- een afname van het aantal kinderen dat niet goed op kan schieten met enkele klasgenoten;
- een toename in het aantal kinderen dat deelneemt aan activiteiten na schooltijd zoals huiswerk maken;
- een afname van de tijd die kinderen sedentair (tv kijken en computeren) door brengen

Overige bevindingen:

- het percentage kinderen dat dagelijks ontbijt is met 80% hoog;
- het percentage kinderen dat dagelijks ten minste twee stuks fruit eet is met 31% laag;
- het percentage kinderen dat dagelijks ten minste drie opscheplepels groente eet is met 36% laag;
- kinderen missen een aantal (speel)plekken in de wijk zoals een skatebaan, een speeltuin met speeltoestellen en een voetbalveld met voetbaldoelen;
- de meest beoefende sporten zijn zwemmen, veldvoetbal, gymnastiek/turnen, badminton, tafeltennis basketbal, korfbal en skaten/skeelers;
- een afname in het aantal kinderen dat lopend of zelf fietsend naar school gaat.

Aanbevelingen

Het is de vraag of de gevonden effecten ook aanwezig blijven wanneer de Gemeente Vlaardingen zich terug trekt uit het netwerk of wanneer zij geen activiteiten meer aanbiedt, maar dit overlaat aan de BOS-driehoek. Het verdient de aanbeveling om deze zogenaamde duurzaamheid van de BOS-impuls in de Westwijk te Vlaardingen te onderzoeken.

Zoals in de discussie reeds naar voren is gekomen, is ten tijde van de nameting gebruik gemaakt van een vragenlijst welke op een aantal punten niet overeen kwam met de vragenlijst die gebruikt is ten tijde van de voormeting. Om de effecten van de BOS-impuls zo goed mogelijk te meten wordt aanbevolen om bij eventuele vervolgmetingen gebruik te maken van eenduidige vragenlijsten.

Daarnaast is het aan te bevelen nadere activiteiten te initiëren die ingaan op de gezonde leefstijl onderwerpen die verbetering behoeven, zoals het eten van twee stuks fruit per dag, het eten van minimaal drie eetlepels groente per dag en maximaal twee uur per dag tv kijken en/of computeren.

Het buitenspelen zou ook nog bevorderd kunnen worden, bijvoorbeeld door het aantrekkelijker te maken om buiten te spelen. Wanneer eventueel aanpassingen in de Westwijk worden gedaan wat betreft speelplaatsen kan rekening gehouden worden met de wensen die de kinderen uit deze wijk hebben geuit in dit onderzoek. Zo willen de kinderen graag een skatebaan, een speeltuin, een speelplek met speeltoestellen en een voetbalveld met doelen in de wijk.

Mogelijk is er ook nog winst te behalen in het percentage kinderen dat bij een sportvereniging is aangesloten.